

Folkeliv i Han herred, især fra Klim sogn

Af friskolelærer JENS ROLIGHED, Klim.

I KLITSTRÆKNINGEN mellem Klim Bjerg og Klim Strand findes en mængde ”såner” (sander), der er arealer af sandet jord med sparsom plantevækst. De er blevet givet forskellige navne. Nordøst for Klim Bjerg: Fårdam sande og Store sande, mod sydøst Terp sande, mod vest Klitgård sande og helt ned mod Klim Strand Højris sande. På et lavt sted nord for Bjerget er en sig, der kaldes Pølsig, og bakkerne derved har navn efter sigen. Et sted uden klitter blev kaldt Hundegab. De mest berømte bakker er Kæltringsbakkerne, hvor røverne holdt til, da ”Kongevejen” (Thisted Aalborg landevej) gik nord for Klim Bjerg.

I disse klitegne har der været adskillige huse og mennesker, som forlængst er forsvundne: Søren Tyrk, Hans Kjeldsen, Dragonen og mange, mange flere. Nogle af dem savede sten ved Klim Bjerg. Dragon var et navn, der var erhvervet ved mandens minder fra soldatertjenesten. Engang, da et par børn gik den 6 km lange skolevej til Klim, kom de forbi Dragonens hjem, de gik og småsnakkede med hinanden: ”Her er Dragonens mark! Her er Dragonens træer! Og her er Dragonens tørvestak!” – ”Og her er Dragonen selv!” lød det pludseligt til deres store forskrækkelse, idet manden i sin fulde højde rejste sig bag en tørvestak. Dette glemte børnene sent. Dragonen holdt meget af børn og var særdeles god ved sine dyr. ”Kom, Nusseren! Kom, Nusseren!” kaldte han på sine får, så kom de for at få brød af hans hånd. Da han i en høj alder giftede sig med en søster til sin første hustru Mette, lod han tit den bemærkning falde om den sidst levende: ”Hun bliver aldrig Mett’!”

I firserne i forrige århundrede var det almindeligt i Klim sogn såvel som andre steder i Han herred, at man boede i limstenshuse, hvoraf en stor part af stenene var udsavet ved Klim Bjerg. I et landbohjem nær havet var husene som flere andre steder meget primitivt indrettede. I dagligstuen, hvor også sengene stod, var der lergulv, det var der også i gangen. I bryggerstuen var der pikket med havsten. Inde i køkkenet var lagt en tørv så stor som hele gulvet, græstørven var vendt med den sorte side opad, så man kunne feje og strø sand på den og på den måde få et fint køkken. I dette rum var der også bageovn, der var ingen dør for, men når der blev fyret op, og brødet var sat ind, blev munden stoppet til med våde græstørv. Staldens ene ydermur var af jordtørv, og derinde var lagt store limsten som ”bæssingsten” under kreaturernes bagben, og der var lagt stærke tørv længere oppe i båsen. I fårestien, hvor der også var gæs, var kun den bare jord til gulv, og en morgen, folkene kom op, havde ræven skrabet hul ind under døren og havde bidt en gås i halsen og taget en anden med, de kunne se fjerene af den langt hen i klitten.

I hjemmet havde man til at begynde med en ko, og den kneb det at få føden til; men manden købte så foder til den for sit lommeur, han fik aldrig et igen, i de første mange år havde han ikke råd til at købe et, og så blev han vant til at undvære det. Da de fik flere kreaturer, blev køerne brugt

til trækdyr, indtil det lykkedes at få et par islandske heste. Når der i hjemmet var flere får eller lam end til eget forbrug, blev de solgt. Flere af dem kom til Vendsyssel; så var der en mand og nogle drenge, der drev af sted med flokken. Således gik det også, når der solgtes gæs. De kom til Randers og ledsagedes ligeledes af en mand og nogle drenge. Blev en gås træt, måtte en dreng have den under armen. Ved Aggersund svømmede gæssene over, der måtte driverne i både holde styr på dem.

I et sådant hjem måtte der på forskellig vis arbejdes uden for hjemmet. Om sommeren var der meget arbejde såvel på de hjemlige marker som på de fremmedes. Men i den tid, der var ekstra arbejde, der betaltes godt, toges der fat på det. Det var godt at slå lyng ved Svinkløv, der var 1½ mil at gå til og fra arbejdspladsen; men når der hængtes godt i, kunne der tjenes 3 kr. en dag. Der arbejdedes også ved dæmningsanlæg ude ved vejlerne. ”Kan De rulle med børe?” spurgte englænderne, der stod for arbejdet; svarede der ja til dette, kunne man blive antaget. Manden kørte derud med trillebør og medbragte brød, smør og øl, han var der en uge og fik husly hos en af Fjordholmens beboere, så kørte han hjem efter en ny forsyning, 2 mil hver vej.

Til tider tog manden med flere på havet og fiskede ved hjælp af sejlbad, var det vindstille, måtte de ro. Hummer fangede de med kranier: jernringe med net indeni. Madingen blev lagt midt i nettet, og når de gennem linen op til båden mærkede noget, der rørte sig, trak de til, og hummeren sank ned i nettet. Når de sejlede ud på havet en dag, blev de der til den næste. Var det tordenvejr, kunne det være ret uhyggeligt med bælgmørke mellem lynene. I stormvejr kunne der også komme svære oplevelser. Men tit var de, der fiskede, så gode venner, at en kunne sige om en anden: ”Han er den, jeg sætter mest pris på af fremmede folk!” Og i stormvejr kunne den samme i sit stille sind trøste sig med: ”Vorherre kan ikke nænne, at vi skal drukne, når vi har min gode nabo med!” Tit tog manden ene ud i en lille pram. En dag havde han fanget så mange torsk, at han ikke kunne ro prammen mod vind og strøm. Så landede han ved Valbjerg øst for Bolbjerg og gik hjem og hentede sin datter. Hun fik et stykke reb på prammen og gik i land og trak, mens faderen roede og styrede, og de kom godt hjem med fangsten.

I den lange vinter var det mest tærskning med plejl, det gik løs med; daglønnen for det var ikke stor, i regelen en mark eller rundt regnet 35 Øre. Om aftenen kunne der så tjenes en ekstra skilling ved at sno sime; når der var snoet 50 favne, var der tjent 20 øre; dette foretoges, mens kvinderne i hjemmet kartede, spandt eller strikkede. Forøvrigt var der ikke lidt at gøre med tærskningen derhjemme, hvor arbejdsdagen varede fra kl. 6 om morgenen til ud på aftenen. Man tærskede en trave (60 neg) i hvert udlæg. Efter tærskningen rystede man halmen op med hænderne, den lange halm ombandtes med to bånd eller ”vaser”, som man kaldte de med hænderne snoede bånd. Knippet fik almindelig størrelse, men til halmtiggere

morede man sig med at binde et knippe så stort, at de kunne døje med at bære det. Småhalmen samledes i to klatter og blev bundet i en vase, dette knippe kaldtes "en brøng". Noget af halmen bares lige fra tærskeloen ind til kreaturerne; det, man kunne have i armene, kaldte man "en affel".

Når en halv snes udlæg var tærsket, gjordes først op med en almindelig rive, inden det aftærskede korn fjernedes. Med en skovl førtes det til den ene ende af loen; man satte sig så på en malkeskammel med benene over kors og kastede med en lille hjemmelavet håndskovl kornet til loens modsatte ende. De største kerner, sædekornet eller "det frammest", kom længst hen; småkornet, det mindre værdifulde eller "det attest", kom ikke så langt hen. Man blev siddende på samme plads og brugte en rive til at rage kornet hen mod skamlen. Inden rensning med sold eller maskine toges de ved kastningen fremkomne avner fra til kreaturerne. Den aftærskede byg skulle inden kastningen samles i en dyng, og en ko eller hest blev gentagne gange trukket derigennem for at træde avnerne fra kernerne. Brødkorn og sædekorn skulle, før man fik rensemaskine, renses særlig godt i et sold, ofte var husmoderen med til dette. Der kom et par skovlfulde i soldet, så tog man fat i det og rystede det rundt og samlede omhyggeligt avnerne fra. Dette vinterarbejde blev adskilligt lettere, da smeden i sognet begyndte at fremstille primitive tærskemaskiner med halmrystere.

Ligesom man fra hjemmet tog ud og arbejdede for fremmede, havde man også derhjemme som i andre hjem brug for hjælp udefra til særligt arbejde, så gik der bud efter håndværkere. Når der skulle nyt tag på huset, kom tækkemanden med sin nål, "tagvræg" og andet værktøj, og en i hjemmet måtte hjælpe ham og helst være kendt med "at sy for tækkemand". Skulle man have syet nyt tøj, gik der bud til skrædder Johannes Sortborg i Klim. Han regnedes for en meget hurtig skrædder, der kunne sy et sæt tøj på en dag. Han arbejdede engang i en gård, hvor karlen endelig skulle have et sæt tøj færdigt for at få det på, når han skulle deltage i en fest om aftenen. Da karlen kom for at få tøjet, manglede vesten. "Gå lige hen og vask dig!" sagde skrædderen, og da karlen havde det overstået, var vesten færdig. Han gav sig ikke af med at ri tøjet før syningen, det tog alt for lang tid. Betalingen for at sy et

sæt tøj var almindeligt 4 kr. Kr. Kristensen, Klim, som Sortborg havde i lære, skulle betale 50 kr. for 3 års læretid og skulle så selv sørge for kosten, når de ikke var ude at sy. Man hentede skrædderne med befordring, når de skulle ud, og de fik dagligstuebordet i hjemmet til deres rådighed, men skulle dog rydde bordet, når der skulle spises. Til "håndværkerne" blev der dækket ved den ene ende af bordet, da de helst skulle spise bedre mad, end man i hjemmet var vant til til daglig. Til de store højtider jul, påske, pinse - og Skræm marked havde skrædderne særlig travlt, da måtte der i tre uger også arbejdes det meste af natten.

Skulle der gøres sko i stand, kom skomager Niels Albertsen fra Klim og ordnede dette. Træsko kunne man få lavet hos en mand i Klim Kær. Sadelmager Schrum og sadelmager Thidemann Kjær tog ud og ordnede seletøj og andet, der hørte til deres håndværk; man sagde, at der så gerne blev sat en spand ind i stuen, fordi det var et arbejde, der tærede hårdt på skråtobakken. Skulle der opføres ny bygning, var det almindeligt at tage tømrer hjem om vinteren og på den tid lade ham lave vinduer og døre; disse fik man forøvrigt flere steder fra strandingsgods ved Klim Strand.

Når man manglede en ny vogn, fik man karetmager Styrbæk i Klim til at lave den om vinteren, om sommeren havde han nok at gøre med at reparere gamle køretøjer, i den varme tid var der mindst 50 hjul ved værkstedet. Karetmageren arbejdede iøvrigt sammen med smeden. I den tid måtte en smed tit tage fat på hvad som helst. Nogle tog på havet for at fiske. Smeden i Frøstrup lavede knive, hamre og vægte, som han solgte på markeder i Han herred. Mads Smed i Klim lavede tærskemaskiner og var i stand til at fremstille nogle af de første roesåmaskiner. Når en mand skulle have et større arbejde udført i smedjen i Klim, var det skik, at han mødte fra morgenstunden, så havde han mad med både til sig selv og Mads Smed, og han måtte hjælpe til med at smede, idet han skulle svinge forhammeren. Det kaldte man dagsmedning. Ved enkelte lejligheder kunne der være så meget arbejde, at der måtte tages fat også den næste dag.

Således bragte arbejdet i fortiden fællesskab mellem ret forskellige mennesker i det langstrakte Klim sogn.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1960, side 197-202).